نۆستالیژیا لە نێو گێڕانەوەی مێژوودا ... عەلی مستەفا

خوێندنەوەیەک بۆ کتێبی سەرەتاتکەی سەربردان: ئارەز عەبدوڵڵا

دەریچەیەک:
ڕۆمان، یان گێڕانەوەی یادەوەری؛ هووردبوونەوە لێیان ئارامی و لەخۆ کۆبوونەوەیەکی باشی دەوێت، تا بگەینە ژێر سێبەری ڕەزامەندی و داکردنی پەلی خەیاڵ و ڕووداوەکانی ژیان و گرتە جوداکانی ئەزموون لە دوو توێی کتێبدا. هەڵبەتە گەلان ناسنامەی گەورەیان هەڵگرت و گرێژەنی هیشکیان لە تەقەوە کردەوە، ئەو هەناسە ساردانەی دەمێک بوو بەرۆکی گرتبوون، بە ئاڕاستەی نیشتمانی و چارەنووسی گشتی وەرچەرخاند. ئیتر هەموو تێکۆشانێک و ئەزموونێک داچاندنی باخەکە تا دەگات، چەرمەسەری زۆر دێتە ڕێگاوە، بەڵام گرنگی ئەم تێکۆشانە چنینەوەیە، کام چنینەوە؟ ئاخر بەڕاستی ناکرێت دوای هەوڵ و تێکۆشانێکی بێ ئامان، دوای دیتن و تێپەڕینی کۆفەڕات بەسەر کۆفەڕاتەوە ئەزموون لە بازنەی بیرەوەرییەوە باس بکرێت و ئامانجێک هێشتان هەمووان لە کانییەکەی ناخێنەوە.
ئەم کتێبە (سەرەتاتکەی سەربردان) نووسەر لەباتی ڕۆمان ناوی بردووە، دەکرێ ناولێنانێکی جوان بێت. بۆ؟ کاتێک کتێبەکە دەخوێنیتەوە زۆر لە ئەدەب دوور ناکەویتەوە، بەو واتایەی بنەماکانی ڕۆمان و هونەری گێڕانەوە بە تەواوی خۆی دەرخستووە. بەم پێودانگە ئەدەبییە بێت، دەتوانین ناوی بنێین ڕۆمان. ڕووداو، شوێن، کات، گێڕانەوە… هەموویان زەمینەی لە بارن بۆ ئەوەی وەک ڕۆمان ڕەفتاری لەگەڵ بکرێت و سەرنجی زانستی و شرۆڤەی ڕەخنەیی وردی لە بارەوە بکرێت. لە لایەکی ترەوە لە بەردەوامی خوێندنەوەدا تەواو هەست بە نووسەرێکی سیاسی زاڵ دەکەیت. نووسەر واقیعی نێو تەواوی ئەو ڕووداوانەی کە لە نێو کتێبەکەدا بە هورد و درشتەوە شێنی کردووە، زۆر جار زمانی سیاسی و زمانی ئەدەبی لە کاتی گێڕانەوەدا بە تەواوی دەردەکەون، جیاوازی نێوانیشیان زۆر زۆرە، چونکە هەر یەکەیان خاوەنی زمان و ئەدەبێکی سەربەخۆن، لە گێڕانەوە و گەیاندنی پەیامەکان. ئەگەر لە زمانی نووسەر لە داڕشتنی کتێبەکە دوور بکەوینەوە، دەتوانین ناوی بنێین ڕۆمانی مێژوویی. بۆ؟ چونکە من پێموایە شایەتحاڵێک لە نێو ئەم ڕووداوانە دێت و دەچێت و

تەواوی زانیارییەکانی لە سەر بنەمای دیکیۆمێنتی بیرەوەری و پشت بەستن بەو ساڵانەی لە نێو گێڕانەوەکاندا زۆر ورد و هاوکات لەگەڵ سەرچاوە زانیاری و مێژوویەکانی تر هاو ئاهەنگن. کەواتە دەتوانین بەبێین نووسەر وەک کارەکتەرێکی سیاسی باس لە ڕووداو و بەسەرهاتەکان دەکات. بەڵێشە من پێموایە دەکرێت لە زاویەی مێژوویی وەک سەرچاوەیەکی زانستی سوودی لێوەربگیرێت. (ئەگەر ئەدەب بریتی بێت لە گوزارشتکردنی هەست، بیر و ئەزموونی مرۆڤەکان، ئەوا لەو کاتەوەی مرۆڤ هەیە و گوزارشتی لەخۆی کردووە، ئەوا بە ئەدەب هەژمار دەکرێت. کاتێک داستانەکانی سەردەمی بابلی، سۆمەری، میسری و یۆنانییە کۆنەکان دەخوینینەوە، لەوەوە دەزانین ئەدەب هونەرێکە لە هونەرە ئێستێتیکییەکان، کە کاریگەری لەسەر دەروون و چێشەی خوێنەر هەیە. ئەم کاریگەرییە دەبێتە پنتی جوایەزی ئەم هونەرە لە هونەرەکانی دیکە چونکە کەرەستەی ئەدەب وشە و زمانە، وشەکانیش لە ئەدەبدا دەلالەتی فرە و جوایەز هەڵدەگرن)١ یادەوەری لە هەر گۆشەیەکی دەستپێکەوە بەی بەبێین خەیاڵ و دیکیۆمێنت بەشی گرنگن لە تەمارەکاندا، نووسەر بە زمانی ئەدەبی و وشەی کاریگەر ئەوەی مەبەستە دەگێڕێتەوە، چونکە زمانی نووسین تەواو کاریگەری دەخاتە سەر پرۆسەکە و دەبێتە ڕایەڵەکی گرنگ لە نێوان دەق و خوێنەردا، واتە کەناڵی سێیەم (دەق) گرنگە بە کەرەستە و پێویستییە جوان و خەیاڵی مەودا ئاڵۆزەکان بچنرێت. لەم کاتەدا خوێنەر دەقێکی واقیعی و ئەدەبی دەخوێنێتەوە. تەنانەت وەک سەرچاوەیەکی زانستی مێژوویش دەیخاتە بەر باسەوە.

ئەم کتێبە لە زاویەیەکی تری ڕووناکتر دەتوانین بەی بە ژوور بکەوین، ئەویش بیرەوەری و سەرەتاتکەکانە. نووسینەوەی بیرەوەری هونەرێکی کەم بایەخ نییە، بگرە زۆریش بەرزە و تەنانەت لە خوێندنەوەی بیرەوەری هەر کەسایەتی و کۆمەڵگەیەک، ئامانجێک زووتر و شۆڕشێک خێراتر سەردەکەوێت. ئەم کتێبە پڕ پڕە لەو بیرەوەرییە تاڵ و شیرنانەی کە لە ژێر هەژموون و ناچاریدا درووست بوون، نووسەر وەک خۆی دەڵێت لە تەمەنێکی وا دابووە، کە سەردەمی هەڵەتی و سەرەتاتکە کردنی بووە، هەڵبەتە ئەم قۆناغەش لەم دۆخ و لاسەنگیانەی ژیان و لاهاتنی کایەی سیاسی و غەریبی کردنی ئازیزان و نیشتمانی زێد و هەستی نیشتمانی و نەتەوایەتی و… هەموو ئەمانە هەوێنی دەیان نووسینی دەقی ئەدەبی و سیاسی و مێژوویین.. بگرە لە ڕووی زانستی تریشەوە دەرفەتی لەنووسینی هەیە.

نۆستالژیا:

ئەوەی مەبەستە لێرە سەرنجی مەبەستی بخرێتە سەر، توێژینەوەکە خۆی

لە گۆزەیەک دەبینێتەوە، ئەویش نۆستالژیایە لە نێو واقیعی ئەم کتێبەدا. نۆستالژیا لە ڕووی وشەییەوە لە دوو بەش پ□ک□د□ت، بە مانای گەڕانەوە بۆ ڕاب□ردووی ئازار و خەمەکان دێت. ئەم وشەیە بن□□ت□کەی بۆ یۆنانی کۆن دەگەڕێتەوە، (nostos) واتە گەڕانەوە، (algos)واتە ژانی حەسرەت و دووری لە هەرچی هەیە. ئەدیبان پێیان وایە ئەم وشەیە لە ڕووی زاراوەییەوە فەڕەنسییە و بە هەمان شێوەی واتا وشەییەکەوە بە واتای خەم و ئازار و دووری دێت[٢]. کۆمەڵگەی ئێمەش هیچ بەدەر نییە لەو بارە، چونکە لەوەتەی کورد و نیشتمان کەوتۆتە ژێر چەپۆکی نەیاران و دوژمنانی خۆشەویستی م□□ڤ و مافەکانی، کورد بەردەوامە لە خەبات و تێکۆشانی بێ بێن، کێفەڕات بەسەر کێفەڕاتەوە، شەپۆل دەدات، ئافات نەما کورد باوەشی بۆ نەکاتەوە، جا هۆکار و سەرچاوەکانی لە کوێوە هاتووە، ئەوە باسێکی ترە. لەم بار و دۆخەدا نۆستالژیا دەبێتە بەشێکی گەورەی نێو م□□ڤی کوردی، چونکە لە دەرنجامی هەموو بادارەکانی جەنگ و نەهامەتییەکانی ئاوارەیی و ماڵئاوایی بەرۆکی م□□ڤی کوردی گرتووە، ئەمەش زەمینەیەکی ناخۆش و پەرتییەکی یەکجار زۆر لە هەستی تاکی ئاوارە و بێشوێن دروست دەکات. (ناشوێن بێشوێنی نییە، بەڵکو شوێنێکە بەردەوامی شوێنی دەرەوە دەشکێنێت، شوێنێکە ڕوخساری خۆی ماکیاژ دەکات، خۆی لە جێگاکانی دەرەوە ڕادەپسکێنێت، بۆ ئەوەی ڕوخسارێکی دی بداتە خۆی)[٣] لەم دۆخ و بارەی ڕاگواستنی بە زۆرەملێ و ملنان لە ناچاری، ئەوپەڕی خۆ گونجاندنە لە ڕوخساری نوێدا، تۆ کە ئارەزووی خواردنی قەسپ و خورمات نەبێت، ئیتر ناچارییە لە ژێر باری ئازار و نا ئومێدیدا بیری گوڵە بەیبوون و گیابەند بکەیت. ئەو شوێنە ماڵ نییە، هەر شوێنێک ماڵ نەبێت، هەستی نیشتمانیت بۆ دروست ناکات، ئاخر چۆن قەسپ و بادامی نیشتمان دەبن ب□ یەک، ئێمە هەر فێر بووین بادام و مێوژ بەیەکەوە بخۆین، بۆیە خورما خواردن دەبێتە ئەوپەڕی ناچاری و گونجان لەگەڵ ڕوویێکی تری ژیان. (لە ڕاستیدا ئەگەر م□□ڤ □□بدات خۆی و بوونی بخرێتە ناو نەخشەیەکی ئۆرگانییەوە، یان سیستەمێکی فیکری ئەقڵانییەوە، ئەوا لە بەهای بوونی م□□یی خۆی دەهێنێتە خوارەوە، لەبەر ئەوەی م□□ڤ کاتی بوونی خۆی وەدی دەهێنێت کە وەکو بوونێکی م□□یی هەبێت و وا دەرکەوێت کە کەسێکی دانسقەیە و سەرسەختانە ئەوە ڕەت بکاتەوە کە بخرێتە ناو سیستەمێکەوە)[٤] کۆمەڵگەی کوردی تاڵی و سوێری و هەوراز و نشێوی ئاوارەیی و هاڕاوەی نێو بەرداشی کوردایەتی زۆر ئەزموون کردووە، ڕاستە لە کۆمەڵگا زۆرەملێکان نیشتەجێکراون و بازنەی سیاسیان لێداخراوە، بەڵام هەمیشە خەسڵەتی کۆمەڵگەی کوردی وابووە هیچ کات لە ئەوپەڕی نائومێدی و بێماڵیشدا، ڕەزامەند نەبووە بە زۆر بخرێتە

نێو ئۆرگان و بازنەی نەخوازراوەوە، چونکە هیچ کات ئامادەی خۆبەدەستەوەدان نەبووە. لەم کتێبەشدا ئەم ئالییەتە زۆر بە ڕوونی دەردەکەوێت.
لەم کتێبەدا زۆر وەستگە هەیە کە بە ئۆرگانیزە کردنی شوێن و خواردن و خوێندن و برادەرایەتی کردن لەگەڵ ئەوانی تری جگە لە کورد ڕەتدەکرایەوە، تەنانەت ژن لەخواستن و ژن پێدانیشیان لە شورەیی بووە. دواجار لە نێوان ڕادەست نەبوون و ئازاد نەبووندا، تەنها شتێک کە بمێنێتەوە هەڵچنینی ئەو بیرەوەرییانەن لە نێو قاوغی ڕووداوە مێژووییەکاندا، بۆیە نۆستالژیا وەک باسێکی زانستی ئەدەبی ئاهەنگێکی بەش ڕەنگینە لە جوانکردنی تۆماری بیرەوەری.

نۆستالژیای تاک:

ئەم بارە سوڕانەوەیە لە ڕەهەندی تاکە کەسێک، هەرچی بیرەوەری هەیە تایبەتمەندییەکەی تەنها بە کەسێک دەگەڕێتەوە. هەر ڕووداوێکی ناخۆش و کەوتن و غەریبیکردنێک هەبێت تەنها لە هەست و شعوری کەسێکدا ڕەنگ دەداتەوە. ئەم کتێبەش کە نووسەر خۆی کارەکتەری ڕاستەقینەی نێو ڕەهەندەکانە، پێیەتی لەم باری نۆستالژیایە. (بەشێکی گەورەی ژیانی من ئەوە ئەزموونەیە کە تۆ مەبەستتە، بە هۆی هەڵومەرجەکانەوە بە میراتی بۆم بەجێماوە. تۆ دەزانی هەر لە منداڵیمەوە تا ئەمڕۆشی لەگەڵ دابێت، گرمەی تۆپ و بۆردومانی فڕۆکە لە خەوندا دەبینم؟ ئەو کات هەندە لەو دەنگانە ترساوم و هەندەم بیستوون، هێشتا شەوانە کابوس و مۆتەکە گیانم ئازار دەدەن........ بۆردومانەکان خەونن نەک ڕاستی. منداڵەی پێشمەرگە باوکی بە جل و تفەنگی پێشمەرگایەتییەوە دەبینە و گوێی بە دەستەواژەکانی خەبات، شەهید، قوربانی، گەل، نیشتمان پێ دەکرێن و ئەنجام فرچکیان پێوە دەگرێ....) [ڕۆمان لا٥٥] نووسەر لە ڕێگەی گێڕانەوە بە کەسێکی تر دەستپێدەکات، باسی منداڵی و دیمەنەکان دەکات، ئەوە ئەو واقیعە کفت و تاڵەیە کە زۆرینەی کۆمەڵگەی کوردی بەخۆیەوە بینیوە، ئاخر ئەم کابووسە تەنها جارێک و لە ساڵێکدا ڕووی نەداوە، لەوەتەی ساڵ هەیە مێژووی تۆپوتەز دەنووسرێتەوە، لەوەتەی قەڵەم هەیە بیرەوەری کفتی کوردی دەچنە دیوانەوە. ئەم دەقە درامییە، لە ڕێگەی خەونەوە ئازار و چەرمەسەرییەکانمان بۆ دەگێڕێتەوە، نووسەر خەون و واقیع دەناسێت، بەڵام ئەوەی هەیە ئەو دەروونە شڵەژاوەیە کە ساڵانێک تێیدا بینیوە. شەڕش بەشێکی لەنەکراوەی کوردە، بەو واتایە بێت پرۆسەی کۆفەڵات بەردەوامە. بۆ؟ چونکە یەکێک لەو خەمە گەورانەی تا ئێستا نەیهێشتووە کورد بگاتە یەکێتی بوون و دەسکەوتی گەورەتر، نەبوونی هەماهەنگی و ئاشتەوایی نێو ماڵی کوردبووە[٥]، دواجار هەموو

ئەم دیمەنانە دەبنە گرتەی بەر ڕۆشنایی نۆستالیا، وەک بیرەوەری کفت و تاڵ دەخوێنرێتەوە.

نووسەر گەمەی زەوەندی هەیە لە گێڕانەوە، بەڵام بە زمانێکی سادە، کە هەموو چینێکی خوێندەوار دەتوانێت هەزمی بکات.

پێم وایە بە نووسینی یاداشت و تۆماری هەستە نۆستالییەکان، هەر ئەم جۆرەی پەیوستە، چونکە ڕێژەی زۆری کۆمەڵگەی کوردی هاوبەشن لەو ئازار و دەردەسەرییانە و، دەتوانن لە خوێندنەوەیاندا زووتر بگەنە بەتاڵبوونەوەی هەست و دەروونی هەڵچوو. (ڕۆژی دواتر دایکم خۆشترین کفتە دروست دەکا و بە دواجار لە خوار حللە و سەماوەوە لەگەڵ خەزانی مامۆستا شەریف بەیەکەوە دوا ژەم دەخۆین. لەو ڕۆژەوە هەموو شتێک لەبەر چاوی من گۆڕا، ڕەنگی دار خورماکان، زەنگاوەکان، کۆڵان و جادەکان هەموویان گۆڕان. دەڵێم و لە خۆشییان قاچەکانم زەوی ناگرن، هەست دەکەم دەفڕم، ئاخر گێڕانەوە کەم نییە براینە) [ڕۆمان لا١٥٥] نووسەر نائاگایەنە خەریکی گێڕانەوەیە، بە دەربڕینی ئێستا لە ڕابردوویەک دەدوێت، کە بارودۆخ ناچاری کردبوون. (هەست دەکەم دەفڕم) ئەم ڕستەیە بە دەمکاتی ئێستایە، خۆی دەبوایە بگوترێت (هەستم دەکرد دەفڕم)، دیسان ئەمە نابێتە کێشە لە سەر ئاستی گێڕانەوەکە، بەڵکو دەتوانیین بڵێین نووسەر نوقمی گێڕانەوەیە و لە بارێکی هەستیار بەدەم بیرەوەرییەوە دەدوێت، ئاخر کفتەیەک لە ساڵانی حەفتاکان بێت و بە دەستی مەخلوقێکی مەزن کە دایکە، لێنرابێت و بە مەبەستی گێڕانەوە بە نیشتمان خانەوادەی مامۆستا شەریف ئامادەی خوانەکە بن، ئاخر بەڕاستی دەبێت هەمیشە بە ئاسمانەوە بیت و لە فڕین نەکەویت، تا دەتوانی بڕۆیت، بە فڕین و خەیاڵ بچیتەوە هەموو کۆڵانەکانی هەستەوە.

گێڕانەوە بە زێد، بە ماڵ، بە نیشتمان، خەون و ئامانجی هەموو تاکێکی ئاوارە و دەربەدەرە، خەونی ئەو ڕۆژانەیە کە لە هەوەل ڕۆژەوە پێ دەنێنە خاکی غەریبی، سەر دەکەنە لم و زیخی بیابان، دەبنە نیشتەجێی شوێنێک ماڵ نییە، ئارامگای هیچ کوردێکی دڵسۆز نییە. ئەمە گێڕانەوەی ئەو هەموو ئافات و غەریبییانەن، تا ئێستاش دەروون ناسۆریی دەردەبڕێت لە ئاست ئەم بێباکیانەی هەنووکە بە دەستییەوە دەناڵێنین. (بە درێژایی یەکەم زستان چوار دەوری ماڵمان قاز و قورینگ بوون. ئەو قاز و قورینگانەی بەهاران و پایزان بەسەر سەری ئێمەدا گەرمیان و کوێستانیان دەکرد لەوە دەزیماننەوە، ڕەوەکانیان بە هەزاران بوون، ڕۆژانە ئەوەندە لێیان نزیک دەبوونەوە تا تێر تێر بۆنی نیشتمانمان لێدەکردن) [ڕۆمان لا١٠٣] نووسەر لە ئەوپەڕی نۆستالیدا هاوتێک لەگەل هاوڕێ و ئەوانی تر

بۆنی نیشتمان لە هەرچی غەریبی هەیە دەیکەن، قاز و قورینگ هەمای کۆچەریین، ئەو کۆچەرییانەی لە دامەنی نیشتمانەوە لە وەرزی گەرمدا هەڵدەکشان بۆ ناوچە فێنک و کوێستانەکان، کاتێک قاز و قورینگ دەگەڕێنەوە دامەن، ئەوە وەرزی پایز و سەرما و سۆڵە دەست پێدەکات، ئەمەش نیشاندانی سەرەتای گەڕانەوەی کۆچەرییانە لە کوێستانەکانەوە بۆ دامەن. ئاخر بۆڕاستی بۆنی نیشتمانت دەداتێ کاتێک تۆ لە غەریبیدای، ئەوانە کە لە کۆچ دەگەڕێنەوە، ئاو و هەوای نیشتمانییان لە سییەکانیاندا هەڵگرتووە. لە چاوەکانییاندا دیمەنەکانی نیشتمان دەبینرێن.

نۆستالژیای کۆ:

ئەم جۆرەیان ڕەهەندێکی تری گەڕانەوە یان تێدا مانەوەی غەریبی کردنە، نۆستالژیایە لە ڕەهەندی ڕووداوە مێژوویی و فراوانتر بۆ بابەتی تریش، بەڵام لێرەدا تیشک دەخەمە سەر ئەو ڕووداوە مێژووییانەی مرۆڤی کوردییان گەیاندە کەناری نائومێدی، ورەی کوردییان گەیاندە لێژی. مرۆڤی کوردییان ڕادەستی هستریا و خەمێکی کرد، ئاخر مێژووی ئێمە لە ساڵنامەی ئەم کتێبەدا پێیەتی لە تەریق بوونەوە، لە نائومێدبوون و کوژانەوەی ئاسۆ. نووسەر لە پاڵ پریاسکەی نۆستالژیاکانی خۆی (تاک) دا، پەرەشی بۆ کەی یادەوەرییەکانی تر دەسووتێت.

ئەم کتێبە باس لەو مێژووە دەکات کە پێیدەچێتەن ١٩٧٤ و هیتر، بەڵام لە گەڕانەوەیەکی ئەدەبیدا، گرنگە سیاسییەک زمانی ئەدەبیش لە بیر نەکات، ئەگەرچی شیمای سیاسی پێوە دیارە. ئەم مێژووە تەنها بەکەڵک گەڕانەوە دێت، ئەگەر نا هیچ ئومێدێک و چارەنووسێکی بۆ نەکردینە دیکیۆمێنت و بنەما، واتە ئەم یادەوەرییە گشتییە هەڕەسی بنیاتی کۆمەڵگەی کوردییە، ساڵی پەرتەوازەیی و ڕاگوزەری سیماکانی تاکە لە مێژووی گەلێکدا. (کاتێک دوژمن گەلەکەت لەسەر خاکی خۆی ڕادەگوێزێ، کاتێک بە زۆر دەیکاتە عەرەب و بەعسی، کاتێک دە عەرەب لە نیشتمانەکەت نیشتەجێ دەکا، کاتێک میژووی نەتەوەکەت دەسڕێتەوە، کاتێک مێژووی چەواشەکارییەکانی خۆیانت پێ دەخوێنن، کاتێک خەڵکت لە لەسێدارە دەدەن و نەفی دەکەن…) [ڕۆمان لا٤٤] دەپرسین دوژمن بۆ توانی هەموو ئەمانە بکات؟ ئیمانەکی لاسەنگە کاتێک وەک ئەدیبێک، سیاسیێک، شۆڕشگێڕێک یان هەر خەسڵەتێکی تر پەنجەی نیشان نەخەینە سەر هەکار و دەرئەنجامی ئەم تاوان و دەستدرێژییانەی دوژمنانی کورد.

ناپاکی و یەکتر نەخوێندنەوە وەک پێیەوەکی باو لە نەو ئەدەبی هەندێک بیر و بۆچوونی سیاسی، چ لەسەر ئاستی تاک و کەسی یان دەستە

و ڕێکخراوەیی، ئەزموون و خەباتی ڕزگاری خوازی کوردییان گەیاندۆتە ئاستی بەتاڵ بوونەوە و نامۆیی، دواجار لە بیرو زهنی هەر تاکێکی بە پەرۆش و دڵسۆزدا دەبێتە خەمێکی لەبیر نەکراو و تەنها وەک نۆستالێکی تاریک و داخدار دێتەوە سەر پایەی بیرەوەرییەکان. (دوای ئەوەی لەو هەوارە نوێیە جێگیر بووین، باوکم و ڕەزاقی خاڵم و هاوڕێ پێشمەرگەکانییان بەرەو کوردستان گەڕانەوە. ئەو ڕوودا□ ه□ندەی تر نیگەرانی زیاتر و باری دەربەدەری گرانتر کردین…..) [ڕۆمان لا٧٩] ئەمە بارێکی گشتییە لە زاویەی ئەو هەموو خەموو ناسۆریانەی ڕووبەڕووی کۆمەڵگەی کوردی بوونەوتەوە، چونکە شۆڕش لەو ساتەدا ڕوو ل□ ل□□ژی و ناسۆری بوو، بۆچوونەکان نەدەخوێندرانەوە، تەنها خەڵکێک کە پێشمەرگە و خەباتگێڕ بوون بە ئومێدی بەردەوامی درێژەیان بە خەباتی چەکداری دەدا، ئەگەرنا بڕیاری لە ناکاوی شۆڕش نائومێدی تەواوی خستە هەست و بیرەوەری هەموو کۆمەڵگەی کوردییەوە. (کاتێک باوکم و هەموو ئەو پێشمەرگانەی بە بڕیار لە بەرەکانی شەڕ کشابوونەوە نەک بە شکان دەیانگوت: ئەو شۆڕشەش بوو بە هەبوو نەبوو!.. ئامینەی پورم بە باوکمی دەگوت: ئەوەی سەرکردایەتی شۆڕش کردی من بەو نەخوێندەواری و نەزانی خۆشمەوە هەرگیز کارێکی وا ناکەم، پێم ناڵێی ئەوانە بۆ وایان کرد؟) [ڕۆمان لا٧٧] ئەوەی شۆڕش بە بڕیارێکی تاک لایەنە و بە پرسە خەسووانە بە سەرکردایەتی شۆڕش کردی لە داماڵینی ئومێد و هیوای گەلێک زیاتر نەبوو، پەراوێز خستنی کێشەی کورد بوو لە تەواوی ناوچەکەدا. ئەم دیمەنە ترازیدیاییەکی یەکجار گەورە بوو بەسەر کۆمەڵگەی کوردی داهات، چونکە کاریگەری نەرێنی بەسەر تەواوی بابەتەکاندا دروست کرد و لە دیدی نەیارانی کورد بووە هۆی گۆشەگیر بوونی هەستی ڕزگاری خوازی. ئەم ئاشووبە بەردەوام لە هەست و نەستی کۆمەڵگەی کوردی وەک بارێکی ناخۆش و کەشێکی ماتەم وەک فیلمێکی ناسۆری لێدەدرێتەوە.

سوودەکانی نۆستالژیا:

ل□ بارەی سوودەکانی نۆستالژیا دەتوانین بە دوو ڕەوت ئاماژەی بخەینە سەر، ڕەوتی ن□و□ پ□ی□وایە گەڕانەوە بۆ ڕابردوو و بیرەوەرییەکان کارێکی باش نییە، چونکە کۆمەڵگەی داهاتوو دەخاتە بەر سێرەی داروخان و پەرتەوازیی، دەبێتە بەربەست لە بەردەم پێشکەوتنەکانی کۆمەڵگە، ئەمەش خاڵێکی خراپ و تاریکە بەسەر ڕەوتی هاوئاهەنگی جیهانیدا. ڕەوتی دووەمیان بە تایبەتی ڕۆمانسییەکان پێیان وابوو دەبی کۆمەڵگە لەگەڵ ڕابردوو دانەبڕێت و بەردەوام پەیوەندی بە کلتورە کۆنەکانەوە هەبێت، بۆ ئەوەی ئاگاداری هەموو

بار و دۆخێکی ڕابردوو بێت، لەگەڵ جیهانی نوێشیدا شەن و کەوی بکات. ئەلس چاندلەر دەڵێت: (زیندوو کردنەوەی چاخی نێوەند، کە وردە وردە ئامـادەییەکی چـاکی بە خۆوە دەگرێـت، لە لایەن خۆیەوە هەستێکی دروست کرد، کە بە گشتی مایەی قبووڵکردن بوو، هەروەها جیا بوو بەوەی کە لەسەدەی ناوەڕاست هەبوو، بەوەی دامەزراندنی ڕابردوو کیانێکی خەیاڵی سەربەخۆ و بە ژیانی تایبەت دروستکرد، ئیدی کۆچی خەیاڵ بۆ ڕابردوو لە زەینی ڕۆمان و ئەدەبدا ئەنجامدرا…)٦ دابـڕان لە ڕابردوو، بەجێهێشتنی ئەزموونێکە، یان بیرەوەرییەکە، دوور و نزیـک پەیوەنـدی بە هەـست و کەـسایەتییەکەوە هەیە. بۆیە نـاکرێ دابڕێین و بە شتێکی کەم بایەخ تەماشای بکەین. چونکە بابەتی بیرەوەری، یان نۆستالژیا سوودی هەیە دەتوانیین ڕەنگی تۆخ کردن بخەینە سەرچوار خاڵی سوود.

یەکەم| گێڕانەوە، یان هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی بیرەوەری پێویستییەکی رۆحی و دامرکاندنەوەی تەوژمەکانی دەروونە، چونکە کاتێک مرۆڤ بە نێو دەیان سەختی و □وداودا دەگاتە تەمەنێکی درەنگ و هەڵکشاو، پیویستی بە بیر هێنانەوە و گەڕانەوە هەیە بۆ ڕابردوو، بۆ ئەوەی ڕەسەنایەتییەک لە ڕابردووەوە بە ئێستاوە گرێبدات.

دووەم| سوودیکی تری نۆستالژیا، خاڵی بوونەوەی نووسەرە لە هەست و دەروونە هەڵچووەکان، لە ڕێگەی وشە و دستەواژەی بیرەوەری.

سێیەم| سوودێکی تر، بە دەق کردنی چەمک و بابەتەکانی نۆستالژیا یە، چـونکە خەیـاڵ بـاشتر و غەریبتـر بەسـەر تەواوی بابەتەکـانی نۆستالژیادا بڵاو دەبێتەوە و لە نێو دەق و ژانرە جوداکاندا وێنەی پڕ سەرنج دروست دەکات.

چوارەم| پێموایە، نۆستالژیا سوودێکی بەرچاوی دەبێت لە بنیات و گەشەی ئەدەبی و ئەو چەمکانەی لە ڕێگەی خەیاڵەوە دروست دەبن، بۆیە وابەستە بوون بە ڕابردوو دوورکەوتنەوە نییە لە تازە بوونەوە و داهێنان.

لەم توێژینەوەیەدا لەگەڵ هەبوونی کۆمەڵێک تێبینی زمانەوانی و سەرنجی ڕەخنەیی، دەرفەتێک بۆ دەرخستنی دوو باس، یان دوو ئەرک دەردەکەوێت، ئەوانیش نۆستالژیا و کتێبی (سەرەتاتکێی سەربردان)ە، نۆستالژیا وەک باسێکی زانستی و میتۆدێکی تیۆری گرنگی و ماهییەتی خۆی هەیە لە نێوەندی شرۆڤەکاری و ڕەخنگەریدا. بۆ ئەم مەبەستەش بە سوود بینین لە خوێندنەوەی زانیاری زیاتر لە جەوهەری بابەتەکە، دەگەینە سوودی زیاتر و گرنگی نۆستالژیا.

کێبی(سەرەتاتکێی سەربردان) دەریچەیەکە بەسەر کۆمەڵێک زانیاری گشتـی و کەـسایەتی نووســەردا دەکـرێتەوە، بەڵـام ئەم کتێبە دوور نەکەوتۆتەوە لە هوونەری گێڕانەوە و پەراوێز خستنی خاسیەتەکانی

ئەدەب، ئەگەرچی لایەنی پراکتیزە کردنی مێژوویی بە شێوەیەک لە شێوەکان لە هەندێک شوێندا زاڵ دەردەکەوێت، ئەمەش ئاگەرێکی کراوە دەبێت، کاتێک کتێبێک بخوێنیتەوە و بۆ نێو ئاهەنگی بیرەوەری ڕاتبکێشێت. ئەم کتێبە دەکرێت بکرێتە بەشێک لە میژووی گێڕانەوە، یان پەنایەک بۆ ئەوەی جۆرێک زنیاری مێژوویی لێدەرخستە بکەین.

عەلی مستەفا\ ٢٠٢٠

شەقڵاوە

-________________________

سەرچاوەکان:

□- د. حەمە مەنتـــک، چەشە و چەشنە ئەدەبییەکان،چاپخـــانەی مەم و زین،٢٠١٩ هەولێر، لاپەڕە ٩٠.

□- سۆران مامەند عەبدوڵڵا، نۆستالـژیا لە شیعری هاوچەرخی کوردیدا، تاران ٢٠١٦،لاپەڕە ١٥.

□- بەختیار عەلی، ناشوێن، ٢٠١٨ سلێمانی،لاپەڕە ١٥٠.

□- فەلسەفەی بوونگەرایی (ووجودیەت)، و. ئازاد بەرزنجی، ناوەندی غەزەلنووس، چاپی سێیەم، سلێمانی ٢٠١٩، لاپەڕە ١١١

□- سوود بینراوە لە کتێبی مێژووی جوڵانەوەی نەتەوەیی ڕزگاریخوازی گەلی کورد لە باشوری کوردستان ١٩٧٥- ١٩٩١، و. دلێر ئەحمەد حەمەد، ٢٠١٩ سلێمانی.

□- کەریم دەشتی، ئەدەب و فەلسەفە، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠١٣، لەپەڕە ٥٠.

□- ئارێز عەبدوڵڵا، سەرەتاتکێی سەربردان، لە باتی ڕۆمان، بەرگی یەکەم، ٢٠١٩.

نـــاوچەی باڵەکـــایەتی لەنێـــوان هۆلاکۆ و کۆرۆنـــادا … مـوحەممەد

گەڵاڵەیی*

باڵەکایەتیی؛ ناوچەیەکی خاوەن تایبەتمەندی هەمەلایەنەی ژیاری، ئابووری، کۆمەڵایەتی و خوێندەوارییە لە مێژووی تۆمارکراوی کورد دا، بەڵام لە چاوی داگیرکەرانی کوردستاندا، ناوچەیەکە گرنگی جیۆستراتیژی سەربازی هەیە..!
هێرشی مەغۆلەکان بەسەرکردایەتی جەنگیزخان(١١٦٥-١٢٢٧) و دواتر نەوەکەی هۆلاکۆ (١٢١٧-١٢٦٥) لە سەرەتای سەدەی سیانزەهەم ١٢٠٠ زائینی دا بۆ سەر خۆرهەڵاتی ئیسلامی کە لە جوگرافیای ئێستادا بە باشووری خۆرئاوای کیشوەری ئاسیا ناسراوە دەستی پێکرد، بۆ ساڵی ١٢٥٨ زائینی بەسەرکرادیەتی هۆلاکۆ گەیشتنە شاری بەغداد و کۆتاییان بە خەلافەتی عەباسی هێنا..!
مێژوونووس و پسپۆری خۆرهەڵاتی کۆنار خوالێخۆشبوو: پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال رەشید، لە چاوپێکەوتنێکی گۆڤاری کوێستان دا لە ژمارە(25-26)ی ئایار-حوزەیرانی 2010 ی لاپەڕەکانی 10 و 11 دا، بەمشێوەیە باسی هاتنی مەغۆلەکان بۆ سەر ناوچەی خانە خۆرهەڵاتی کوردستان و حاجی ئۆمەرانی باڵەکایەتی لەباشووری کوردستان دەکات:(لەبەرئەوەی ئێرە[مەبەستی باڵەکایەتییە] ناوچەیەکی ستراتیژییە، زۆر خەڵک ویستویەتی داگیری بکات..چ لەسەردەمی مەغۆل، بۆ نمونە مەغۆلەکان کە هاتن هەر لە دەرگای ناوچەی خانە و حاجی ئۆمەران شەش ساڵ مانەوە و نەیانتوانی بەهۆی سەختی شوێنەکە بپەڕنەوە و هەتا چوونەوە خوارتر لە ناوچەی خانەقینەوە چوون بەغدایان داگیرکرد)، بەماوەی شەش ساڵ سەربازگەی مەغۆلەکان لە حاجی ئۆمەران و خانە دەمێنێتەوە بۆ ئەوەی ناوچەی باڵەکایەتی داگیر بکەن و دواتر بە ڕێگەی دەشتی دیانا-هەریر-هەولێر دواتر بە دەشتی کەرکوک-موصڵ گەیشتن بە شاری بەغداد، بەڵام دوای شەش ساڵ واتە لە ١٢٥٢-١٢٥٨، پەرۆژەی مەغۆلەکان شکست دەهێنێت و ڕوو لەناوچەی کرمانشاه لە باشووری رۆژئاوای ئێران دەکەن، بەناوچەی خانەقین لە خۆرهەڵاتی بەغداد دا دەگەنە ناو دەی دەسەڵاتی خەلافەتی عەباسی، کە مەغۆلەکان توانیان بە دوانزە ڕۆژ بەغداد بگرن، ئەمەریکییەکان لە ٢٠٠٣ بەم هەمو تەکنەلۆجیایە پێشکەوتوە شاری بەغدادیان بە ٢١ ڕۆژ لە چنگی حکومەتی بەعس(١٩٦٨-٢٠٠٣) رزگارکرد.

هۆکاری سەرەکی شکستی مەغۆلەکان کە نەیانتوانی باڵەکایەتیی داگیر بکەن بۆ رووخاندنی بەغداد، کە هەرچەندە ئەوان لەوڵاتی چین و ماچینەوە هاتبون و وڵاتان و خاکێکی زۆریان داگیرکردبو، بەڵام

دوای ناردنی چەند گروپێکی سەربازی تایبەت بە کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر تەواوی ناوچەکە، بەتایبەتی لە ڕووی جۆگرافی و سەربازی و پێکهاتەی دانیشتوانەکەی، بۆیەی پاشەکشە دەدەن، چونکە بونی شاخی بەرز بەرز کە بەسەر ڕێگەکانی دەڕوانی و زۆر بەئاسانی لە دۆڵە سەختەکانی باڵەکایەتیی دەرباز نابون، نەیاندەویست هەمان شکستی گەورەی یۆنانییەکان کە بەهێزی دە هەزارەکە لە مێژووی کۆندا ناسراوە، کە لە ساڵی ٤٠١ی پێش زائینی لە شەڕگەی (کۆناکسا: لەخواروی شاری مەدائین) کە تێیدا کۆرشی بچوک کوژرا، کە لەهەمانکاتدا دە هەزار سەربازی یۆنانی پشتیوانیان دەکرد بۆ لادانی براکەی ئەردەشێری دووەم، کە ئیمپراتۆری ئەخمینی بو، کە کۆرشی بچوک داوای عەرشی ئیمپراتۆریەتی دەکرد، هێزەکانی یۆنانی کە بە دە هەزارەکە لە مێژوودا بەناوبانگن بەخاکی کوردستان بەسەرکردایەتی گەزنەفۆن(٣٥٤-٤٣٠ پێش زائین) تێپەڕ بون، بەڵام لەسەر دەستی کاردۆخییەکان توشی نەهامەتییەکی زۆر هاتن هەتا گەیشتن بەسەر دەریای ڕەش لە شوباتی ساڵی ٤٠٠ پێش زائین، هەڵمەتەکە پێنج مانگی خایاندوە، بۆ زانیاری خوێنەران دواتر گەزنەفۆن مێژووی ئەم شەڕە و بەسەرهاتانەی لە کتێبب بەناونیشانی(ئاناباسیس) نووسیی، واتە: (ڕێڕۆیشتنی سەربازی یان کشان بەناو وڵاتێک دا)، کە لە ساڵی ٢٠١٣ ئەم کتێبە لە زمانی یۆنانی کراوەتە کوردی، لێرەدا مەغۆلەکان نەیاندەویست تووشی هەمان چەرمەسەری و پێکدادان ببن، چونکە لە باڵەکایەتی هێزی زەرزاییەکان نیشتەجێ بونە، لە دامێنی شاخی مامەڕووت شارێکی گەورەی زەرزاییەکان هەبوە، ئەو هێزە بە شەڕکەر و ئازا ناسراون، بۆیە مەغۆلەکان ڕێگەی باشووری خۆرئاوای ئێرانی ئەستایان بۆ گەیشتن بەشاری بەغداد هەڵبژارد، چونکە دوای هێرشی مەغۆلەکان بۆ سەر وڵاتانی خۆرهەڵات و ناوەڕاستی ئەوروپا، لەوانەیە ئەو سەرچاوانەی باسیان لە ڕێڕۆیشتنی هێزی دە هەزارەکەی یۆنانی کردوە، یان کتێبی دە هەزارەکەیان چنگ کەوتبێت و لەڕووی زانستی سەربازی ئەوکاتەوە تەتەڵەیەکی باشیان بۆ ئەنجامدابێت، بە کورتی نەیانویستبێت هەڵە سەربازییەکان دووبارە بکەنەوە..!

ئەم تۆمارە مێژووییە خۆڕاگری خەڵکی باڵەکایەتیی و قایمی ناوچەکە و چیاسەرکەشەکانی دەردەخات، کە شکستی بە ئامانجی داگیرکاری مەغۆلەکان هێناوە، لەهەمانکاتیشدا بۆتە بەربەستێک لە ڕوودانی کارەساتی کوشتار و تاڵانکاری مەغۆلەکان، کە پێش ئەوەی مەغۆلەکان بگەنە باڵەکایەتیی لە شاری دیاربەکر و باکووری کوردستان کوشتار و تاڵانییەکی زۆریان ئەنجامدابو.. هەروەها باڵەکایەتیی لە مێژوودا ئەوەی پێبەڵاوە کە داگیرکردنی زۆر ئاسان نییە، بەتایبەتی ئیمپراتۆریەتی مەغۆلی بەم هەمو هێزەی هەیبو چۆکی لەبەر داد،

کەواتە؛ هەر شاری هەولێر هۆلاکۆ بەزێن نییە، بەڵکو باڵەکایەتیش هۆلاکۆ بەزێنە، بەپێی ئەم تۆمارە مێژووییەی لەسەرەوە نووسیمان. ئەمرۆژانە دیسان پەتای کۆرۆنا بە مەملەکەتی باڵەکایەتی دا بڵاوبۆتەوە، کە سەرچاوەی ئەم پەتایە وڵاتی باب و باپیرانی مەغۆلەکانە یان ئەو وڵاتەی مەغۆلەکان ل□ی□و□ی هاتن بۆ ئەوەی باڵەکایەتی داگیر بکەن، ئەوان نەیانتوانی باڵەکایەتیی داگیر بکەن، بەڵام کۆرۆنا باڵەکایەتی خستە نێو بازنەی پەتاکە، بەڵام هەروەک ئەو سەدانەی پێشوو باسمان کرد، کە چۆن باڵەکایەتی بۆماوەی شەش ساڵ خۆی ل□ بەردەم هێرشی بەربەریترین هێزی دونیا گرت، لەهەمان سەردەم دا بەغداد کە ناوەندی خەلافەتی عەبباسی و دەسەڵات بو، بە دوانزە ڕۆژ کۆتایی هات، خ□□ک□ ئ□مە لە ناوچەی باڵەکایەتیی بەورەییەکی بەرزی سەربەرزی و نەمری وەک لە مێژوودا تۆمارکراوە، ئەم ناخۆشیی□ ت□□د□پەڕێنێت، چۆک بەو پەتا جیهانیە دەدات بە پشتیوانی خودا و خۆراگری خەڵک وەک بەفری سەرچیا سەرکەشەکانی دەیتوێنێتەوە و دەیکات بە تۆمارێکی زیندووی تێکۆشان لە دژی پەتایەکی جیهانی دا.

***مامۆستا ل□ بەشی مێژووی فاکەڵتیی ئاداب لە زانکۆی سۆران.**

سەرمایەداری ل□ فۆڕمی ئایندا … ن: ئاراس سەعید

ئیمپڕیالیستی کەپیتاڵیزم، لەدوای ڕوخانی یەکێتی سۆڤیەت ل□ فۆڕمێکی نوێی ئاینیدا، خۆی فۆڕمۆلەکردۆتەوە، بەجۆرێک یۆتۆپیای سەرمایەداری بەهەشتێکی یۆتۆپی لەڕێگەی عیبادەت کردن و کارکردنی بەردەوامەوە، بۆ بەندەکانی خوڵقاندووە، ١"لەژێر سایەی ئەم سیستمەدا، چەشنی ئاین، تاوان د□ بەخشێتەوە، ئەویش لەڕێگەی پێدانی قەرزەوە، مر□ق ب□ناچاری تووشی تاوان دەبێت" [قەرز] تاوانە گەورەکەیە، کەچەشنی ئاین مر□ق ناچاری، عیبادەت دەکات بۆ پاکبوونەوە ل□ تاوان.

ئەم سیستمە، لەشیوەی ئایندا، مر□ق ناچاردەکات، بەردەوام عیبادەت

بکات، بۆ بەدەستهێنانی بەهەشت، لەڕێگەی فرۆشتنی هێزی کارەکەیەوە، بەردەوام بێت، بۆ پاکبونەوە لەتاوان، یاخود بەدەستهێنانی بەهەشت، عیبادەتی زیاتر بەکۆرکردنەوەی سامان و کڕینی خزمەتگوزاری و ئۆتۆمبێل و ڤیلا و کۆشکش.

ئەم ئاینە نوێیە، مرۆڤ تووشی نامۆبوون دەکات بەرامبەر بەخۆی، مارکس وتەنی : “کرێکار لەڕێگەی فرۆشتنی هێزی کارەکەیەوە، نامۆ دەبێت بەرامبەر ئەوکاڵایەی خۆی بەرهەمی هێناوە”

لەم سیستمەدا، پارە وەکو خودا، لەچەشنی ئاینە بت پەرستەکاندا، دەپەرسترێت، واتا مرۆڤ دەبێتە، دروستکراوی شتێک کەخۆی دروستی کردووە، واتا مرۆڤ نامۆ دەبێ لەخودی خۆی، ئێریک فرۆم دەڵێت:۲ “کەسایەتی بازاڕکەر، لەڕوکاردا کۆمەڵایەتیەو پەیوەندی لەگەڵ زۆرکەسدا هەیە، بەڵام لەناخدا تەنهایە، ژمارەیەکی زۆری مرۆڤەکان لەڕۆژگاری ئەمڕۆدا هەست بەتەنهایی دەکەن، ئەوان هەست دەکەن وەکو[کەلوپەل و کەرەستە] مامەڵەیان لەگەڵ دەرکرێت” واتا بەهای مرۆڤ بەستراوە، بەعیبادەتکردنەوە، وەکوچەندێتی کڕینی شت لەبازاڕدا، بەستراوەتەوە بەدان پێنانی ئەوانی تردا، بەسەر کەوتنایەنەوە، واتامرۆڤ لەڕوانگەی کەسایەتی و خودێتی و شوناسەیەوە هەڵناسەنگێندرێت. ئەویش پەیوەندی بە هەستکردن بەگوناهەوە هەیە.

ئاینی سەرمایەداری، مرۆڤ تووشی پەراوێزبوون دەکات، لەڕێگەی تاوان بارکردن و پێدانی قەرزەوە، مرۆڤ لەژێرسایەی ئەم سیستمەدا، بەدرێژایی ژیانی دەبێت خەریکی عیبادەتکردن بێت بۆ دانەوەی قەرزەکانی، چەشنی ئاین، تەنها نوخبەیەکی قەشەو پیاوانی ئاینی لێ سودمەندن، مرۆڤ دەبێ بەردەوام تێبکۆشێت بەدانەوەی قەرز و بەدەست هێنانی بەهەشتی سەرمایەداری، ئەویش لەڕێگەی خۆنامبێن و پەرستنی پارەوە. لەم سیستمەدا، مرۆڤ شادی و ئومێد لەدەست دەدات، سەرمایەدار بۆ دابینکردنی سەرمایەگوزارییەکەی پێویستی بەقەرزە، هەموو مرۆڤایەتی دەکەونە ژێر بارێکی گرانی تاوانەوە، جگە لەکەمینەیەک کەئاڕاستەکەری بازاڕ و خاوەنی بنەماکانی بەرهەم هێنان، مرۆڤ چەشنی کۆیلە، ڕۆبێت، کاردەکات، تاسەرمایەی پێغەمبەرانی ئاینەکە، کەڵەکەبێت لەسەرمهێزو بازووی چینی کارکەر، تاکە ڕێگا و ئەلتەرناتیڤی، مرۆڤ بۆ ڕزگاربوون لەم ئاینە ئەبسکرات و سەپێنەرەی نیولیبڕاڵیزم سۆسیالیزمە، خەباتی چینایەتی و تێکۆشان بۆ گەیشتن بەکۆمۆنیزم و کۆمەڵگای بێ چین.

ن: ئاراس سەعید

سەرچاوەکان

١- ئاشنابوون بەهزری واڵتەر بنیامین،

و. پێشڕەو محمد

٢-بەناوی ژیانەوە، ئەریک فرۆم،

و.ئازاد بەرزنجی

شەوانی تەنیایی موسڵ … شیعر: مستەفای حەسەنە گەورە (مستۆ)

شەوان بێدارم و
خەون لە چاوانما باڵندەیەکی سرک و تەریوە
دەڵێی لە هێلانەی چاوەکانما
بێچووی ئازیزیان تیا سەربڕیوە

شەوان بێدارم و
لە پەنجەرەی ژوری تەنیاوە
سەرنج ئەدەم بەفرەوە دەبارێ
چەند ڕادەمێنم
چەند ورددەبمەوە
لەو کلو بەفرانە
تۆ بڵێی هێزێ شاراوە هەبێت
نەیەڵێ بەریەکترکەون
ئاوا بەڕێکی کە دێنە خوارێ.

بەفرەو دەبارێ
بەڵام تۆزێ تر
ئەویش دەخەوێ
لێرە لە شاری پەت و سێدارە
با بەفریش خەوێ کێ دێتە خوارێ!؟

مستۆ

١٩٨٦

بەشی ناوخۆیی پەیمانگای موسڵ\ یابانی

تورکیا شەڕی دژی پێکاکا توندتر بۆ ناو عێراق دەگوێزێتەوە … ئینگە [illegible]گ و. لە ئەڵمانییەوە: هیوا ناسیح

((سوپای تورکیا هەفتەی ڕابردوو هێرشێکی دژ بە گەریللاکانی کوردەکانی تورکیا لە باکوری عێراق دەستپێکرد. لەم میانەدا لە لایەن کوردەکانی عێراقەوە هاوکاری دەکرێت.))

فڕۆکەیەکی بێ فڕۆکەوان بەسەر ناوچەیەکی شاخاوی باکوری عێراقدا دەفڕێت، کامێراکەی بەدوای کەسێکەوەیە، کە گومان دەکرێت شەڕکەری پارتی کرێکارانی کوردستان (پێکاکا) بێت، ئەو هەڵدێت و خۆی لە ژێر دارێکی نزمدا دەشارێتەوە. چەند چرکەیەک دواتر لە لایەن رۆکێتێکەوە دەپێکرێت. لە میانەی هەڵمەتی (چنگی پڵنگ) دا پێدەچێت کە هێزە کۆماندۆکان (سێ گەریللای تیرۆریستیان لە کار خستبێت)، وەزیری بەرگری تورکیا لە ئەنقەرە و لە ڤیدیۆیەکدا وا دەپەیڤێت.

(چنگی پڵنگ) ناوی نوێترین ئۆپەراسیۆنی سوپای تورکیایە دژ بە کوردە شۆڕشگێڕەکانی تورکیا، کە دەیان ساڵە جێگەی خۆیان لە باکوری عێراقدا قایم کردوە. هێرشی زەمینی ئەمجارە، کە سەدان کۆماندۆ بەشدارن تێیدا، هاوکاتە لەگەڵ هێرشی (ئۆپەراسیۆنی چرنوکی هەڵۆ)، کە تێیدا فڕۆکەی جێتی شەڕکەر سەرەتای هەفتەی ڕابردوو دەیان ئامانجیان لەتەواوی سنوری تورکیا – عێراق بۆمباران کرد، کە سەدان کیلۆمەتر لە یەک دوور بوون.

هێرشە ئاسمانییەکان لە نزیکی سنور و ناوچەکانی شاخەکانی قەندیل، کە پێکاکا بارەگای سەرەکییان تێیدایە ئەنجام درا، تا دەگاتە دەوروبەری کەمپی پەنابەرانی مەخمور لە باشوری هەولێر، هەروەها شاخەکانی شەنگال لە رۆژئاوای موسڵ. لەوێ پێش سێ ساڵ زۆر لە خەڵکانی کەمینەی ئێزیدی تەنها بە هاوکاریی پێکاکاوە لە کۆمەڵکوژیی و جینۆساید رزگاریان بوو.

قوربانی لە نێو خەڵکانی سیڤیلدا

(جەنگی پاک دژی بە تیرۆریستەکان) وەک ناونراوە، ئەمە تەنها خەیاڵە. ئۆپەراسیۆنەکانی سوپای تورکیا لە باکوری عێراقدا هەمیشە قوربانی لە نێوان خەڵکانی سیڤیلدا لێ دەکەوێتەوە. ڤیدیۆیەک، کە کەسێکی دانیشتوی گوند ڕۆژی هەینی و نزیک لە شارۆچکەی شیلادزە تۆماری کردوە، پیکابێکی سپی نیشان دەدات، کە لێیدراوە و لە پشتییەوە خۆڵەمێش و دوکەڵێکی ڕەشی لێ بەرز دەبێتەوە. (ڤیدیۆکە لەگەڵ ئەم وتارەدا لە سایتی ڕۆژنامەکە بڵاوکراوەتەوە – و.)، کەسوکارەکەیان بۆ میدیای کوردی گوتیان، کە ئەوان سێ گەنج بوونە ویستویانە سەیرانێک بکەن. لەوێدا ئەوان لە لایەن دوو شەڕکەری پەکاکاوە دەوەستێنرێن و ئیتر لە لایەن توکیاوە بۆمباباران دەکرێن. دوو کەسی سیڤیلی تریش بە پێی سەرچاوەکانی ناوچەکە لە هێرشێکی تری ئاسمانیدا کوژراون.

بە پێی قسەی سەرۆکی شارەوانی ئەوێ بێت، تەنها لە گوندەکانی دەوروبەری شیلادزەدا، لەم سێ ساڵەی دواییدا ٢٤ کەسی سیڤیل کوژراون. دانیشتوانی دەیان گوند چۆڵیان کردوە و هەڵاتوان. لە کاتێکدا حکومەتی بەغدا ناڕەزایی خۆی دژ بەم هێرشەی تورکیا دەربڕیوە، حکومەتە کوردییەکەی هەرێم بێ دەنگە. پاش کوژرانی ئەو خەڵکە سیڤیلانە، ئینجا وتەبێژی حکومەتەکە جوتیار عادل داوای کرد، کە تورکیا ڕێز (سیادەی وڵاتەکەمان) بگرێت. هەروەها داواشی لە پەکاکا کرد، کەوا ناوچەکە یەکسەر بەجێ بهێڵن. حکومەتی هەرێمی کوردستان خوازیاری پەیوەندییەکی دۆستانەیە لەگەڵ هەمووواندا، جوتیار وا دوا.

هێرشی ئەم جارە لە کاتێکدایە، کە ناوچەکە ڕووبەڕووی شەپۆلی دووەمی پەتای جیهانگری کۆرۆنا بۆتەوە. ئەم بەشە وڵاتە، پاش جێبەجێکردنی کۆمەڵێک ڕێکاری توند شەپۆلی یەکەمی بە باشی تێپەڕاند. بەڵام لە سەرەتای مانگی شەشەوە زیاتر لە ٣٥٠٠ کەس توش بوونە، هەروەها نزیکەی ١٠٠ کەس بەم دەردەوە گیانیان لە دەستداوە. بەم هۆیەوە حکومەتی هەرێمەکە هاتوچۆی لە نێوان ناوچەکاندا قەدەغە کردوە، مزگەوتەکان، یاریگاکان، پارک و هەندێک فەرمانگەش داخراون، هەروەها بازاڕیی شەوانەش قەدەغە کراوە.

هاوکاریی نێوان بارزانی و ئەنقەرە

سەرەڕای دەردی کۆرۆنا کوردەکانی عێراق خۆیان لە دۆخێکی سەختدا بەرامبەر تورکیا دەبیننەوە. لە ڕووی ئابورییەوە ناوچە کوردییەکە پەیوەستە بە قازانجی زۆری هاوردەکردنی نەوت بۆ وڵاتە دراوسێکەیان. داهاتەکانی گومرگ، کە لە هەناردەکردنی کاڵای تورکییەوە دەست دەکەوێت، میلیۆنان دۆلار دەڕژێننە خەزێنەی

هەولێرەوە. پێش چەند هەفتەیەک خەریک بوو ئەم داهاتە تەواو پەکی بکەوێت.

ئەم دۆخی هەڵئاوسانەی فەرمانبەران و کاسبکارانی کەرتی گشتی گرتەوە: زۆربەیان بۆ چەند مانگێکە موچەیان وەرنەگرتوە. ئەم رەوشە تێکئاڵاوە ئابورییە تاکە هۆ نییە بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان، کە ناوچەکانی نێوانی هەولێر و سنوری تورکیای کۆنترۆل کردوە، وا لێکردوە گوێڕایەڵ و هاوکار بێت. بەڵکو پارتی دیموکرات و هەروەها پەکەکاش مافیان داوەتە خۆیان، کە خۆیان بە نوێنەری هەموو کوردەکانی دەرەوەی سنورەکانیشەوە بزانن، ئەوان بەڵام لە ڕووی ئایدۆلۆجییەوە زۆر دژ بە یەکن. ساڵانێکە کە پارتی دیموکرات پەیوەندی توندی لەگەڵ تورکیادا هەیە، بە ڕادەیەک کە هەریەک لە مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتەکە وە نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئێستای هەرێمەکە لە کاتی هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردندا یارمەتییان پێشکەش بە سەرۆکی تورکیا ڕەجەب تەیب ئەردۆگان کرد، بۆ ئەوەی دەنگ لە نێو کوردەکانی تورکیا بەدەست بهێنێت.

ئەنقەرە لە شەڕەکەیدا دژ بە پەکەکا دەتوانێت لە ڕووی سەربازییەوە بارزانی وەک دۆستی خۆی ببینێت. پاش بە توندی سەرکوتکردنی ڕاپەڕینی گەنجانی سەربە پەکەکا لە شارە کوردییەکاندا ساڵانی ٢٠١٥ و ٢٠١٦، کەوا گیانی زۆر لە هەوادارانییانی تێداچوو، جارێکی دی گەڕانەوە بۆ شەڕی کلاسیکی تاکتیکی گەریللایی.

بەکارهێنانی فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان کارەکەی لە بەرژەوەندی تورکیادا هەڵگەڕاندۆتەوە. بە پێی زانیارییەکانی گروپی نێودەوڵەتی قەیرانەکان ژمارەی گیان لەدەستدانی پەکەکا پێنج جار لە قوربانییەکانی سوپای تورکیا بەرزتر بۆتەوە، هاوتەریب لەگەڵ ئەمەدا تورکیا دەستیکردوە بە دامەزراندنی بنکەی سەربازی لە باکوری عێراقدا.

وەک دەردەکەوێت ئێستا ژمارەیەکی زیاتر لە بنکەی سەربازییان بنیاد ناوە، کە سەدان سەربازیان تێدا جێگیر کراوە. حکومەتی هەولێر و بەغدا هیچ کاریگەرییەکیان لەسەر ئەوان نییە. ڕێککەوتنی تورکیا بە تەنها لەگەڵ پارتی دیموکراتدایە، راستتریش بڵێین لەگەڵ خودی مەسعود بارزانی، نێچیرڤان بارزانی برازای و کوڕەکەی واتە مەسرور دایە، کە ئێستا سەرۆکوەزیرانی هەرێمەکەیە.

ئێرانیش هێرش دەکاتە سەر دژبەرەکانی لە باکوری عێراقدا

بە پێی زانیارییەکانی دەزگای ململانێ چەکدارییەکان و زانیاریی ڕووداوەکان (Armed Conflict and Event Data Projekt) لەم پێنج مانگەی سەرەتای ئەمساڵەوە زیاتر لە سەدا حەفتاوحەوتی

پێکهەڵپڕژانە چەکدارییەکان لە نێوان سوپای تورکیا و شۆڕشگێرانی پێکاکا لە باکوری عێراقدا ڕوویداوە. زیاتر لە سێیەکیان هێرشی بۆمبابارانی فڕۆکە‌ و فڕۆکەی بێفڕۆکەوان بوونە. ئۆپەراسیۆنی ئەمجارە بە تایبەت لە ناوچەی حەفتانین لە باکوری رۆژهەڵاتی شاری سنوریی زاخۆدا خەست بۆتەوە.

ڕەخنەگرانی پارتی دیموکرات لەو باوەڕەدان، کە ئامانجی دووری تورکیا هێرشێکی فراوانی سەر بارەگاکانی سەرەکی پێکاکایە لە شاخەکانی قەندیلدا. وەک بەردی بناغەش پێنج بنکەی سەربازیی لە ناوچەکانی شاخەکانی خوارکوڕک و سێگۆشەی سنوری نێوان تورکیا، ئێران و عێراق دامەزراندوە. هێرشێکی وا بۆ سەر قەندیل تەنها بە هاوکاری ئێران و یەکێتی نیشتمانی کوردستان ئەگەری هەیە، کەوا ناوچەکانی دەوروبەریی ئەوێیان لە ژێر کۆنترۆڵدایە.

ئێران لە هەفتەی ڕابردوودا ناوچەکانی شۆڕشگێرە کوردەکانی ئێرانی لە سێگۆشەی سنوریی دەڤەری حاجی ئۆمەرانی تۆپباران کرد. تاران حەز بە بەهێزتر بوونی تورکیا لە باکوری عێراق ناکات. شتێکی دووریشە کە یەکێتی نیشتمانیی کوردستان کارێکی وا ئەنجام بدات، کە وڵاتێکی دراواسێ (تورکیا) ئەمان بۆ سودی خۆی بەکاربهێنێت. بەلای کوردانی عێراقەوە شەڕکەرانی پارتی کرێکارانی کوردستان تیرۆریست نین، بەڵکو کوردن وەک ئەوان.

سەرچاوە:

رۆژنامەی نۆیە تسویرخە تسایتونگ (NZZ) بەناوبانگترین رۆژنامەی ئەڵمانیزمانی سویسریی و ئەوروپییە و لە ساڵی ١٧٨٠وە بەردەوام دەردەچێت، ئەم وتارە لە ٢١/٦/٢٠٢٠ دا بڵاوکراوەتەوە.

https://www.nzz.ch/international/die-tuerkei-fuehrt-den-kampf-gegen-die-pkk-immer-staerker-im-irak-ld.1562415?mktcid=smch&mktcval=fbpost_2020-06-21&fbclid=IwAR0tu_-15Y9sVIxuae_NDmqCPztiMqKCFpDE2aC7CYkErDzUIVQXvwpQR7c

تێبینی: وێنەی قەرەیلان و چەند پاسەوانێکی لەگەڵ وتارەکەدا دابەزێنراوە، لە ژێریدا نوسراوە: ئەو کەسێکە زۆرترین داواکراوە لە تورکیادا، موراد قەرەیلان، سەرکردەی شەڕکەرانی پێکاکا، وێنەکە لە ساڵی ٢٠٠٦ لە شاخەکانی قەندیل چرکاوە.

‌

نامەیەک بۆ هەموو ڕێکخراوە ئینسان دۆست و ئازادیخوازەکان و بۆ هەموو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی !

بەریزان سلاو هیواداریین بە دووربن لە کاریگەیەکانی ڤایرۆسی کۆرۆنا

ئەزیزان بەدلنیاییەوە زۆرێک لە ڕێکخراوەکانی ئێوە لەسەرەتای ڕووداوی لاقە کردنی ئەو منداڵە 8 سالانەی کە شەش مانگ لەمەوبەر پاش رفاندنی لەڕێگەی قوتابخانە، دەستدرێژی سیکسی کرایەسەر، کە دیارە ئیوە ئاگاداری تەواوی ئەو کەیسەن و دواتر ناڕەزایەتی دەربڕینێکی فراوانی بەدوای خویدا کێشا لەلایەن ئەو ریکخراوانەوە کەداکۆکیکردن لەمافو حورمەتی ئینسان بە کارو ئەرکی سەرشانی خۆیان دەزانن !
هاوکات ئیمە لەو کاتانەدا کەمپینێکی پشگیری و واژۆ کۆکردنەوەمان بەڕێخست، بەناوی (حکومەتی هەریم بەرپرسیارە لەهەر جۆرە دەستدریژیەکی جنسی بە سەر مندالان و تاوانباران دەبیت بەتووندترین شێوە سزابدرێن!) پاش پێشوازیەکی یەکجارفراوانی هەزاران ئینسان و واژۆکردنی 300 کەس بۆ جیبەجی کردنی دواکاریەکانی ئەم کەمپینە، بەداخەوە هاوپیچ ڤایرۆسی کۆرونا کوردستانیشی گرتەوەو بۆیە ئیتر بەکردەوە هەنگاوەکانی دواتری کارەکانی ئەم کەمپینەی پەراویزکەوت.
ئەمە لەکاتێکدابوو کە هەمووان ئاگادارین ئەو سەردەمە چ گوشارێک بۆ خێزانی ئەو کچە 8 سالانەیە دەهێنراو چۆن بە هەڕەشەو چاو ترسان هەول دەدرا پاشەکشە بە شکاتەکەی باوکی ئەم کیژۆلەیە (کاک لوقمان ئیسماعیل) بکەن، بەلام بینیمان کە چۆن ئەم باوکە بەو پەری راوەستاویەوە بەرنگاری کردو پی لەسەر ماف و داخوازیەکانی خۆی گیرکرد. هەربۆیە بەداخەوە لەم قۆناغەدا کە جاریکی تر ڤایرۆسی کۆرۆنا هەڕەشە لە ژیان وچارەنووسی خەلکی کوردستان دەکات، ئەم دەسەلاتە نا بەرپرس وستەمکارە ئەم دۆخەی قۆستەوەو لەباتی سزادانی تاوانباران بەتەمان هاوکیشەکە بە زیانی ئەم خێزانە بگەڕینیتەوەو ئیستە ماوەی زیاتر لەهەفتەیەکە باوکی ئەم کچە دەستگیر کراو بەتەمان لە پاداشتی ئەو راوەستانەوەیەدا باوکی ئەو کیچە 8 سالە

کاک لوقمان سزابدەن!
بۆیە ئیم□ ل□ب□ر□دا ڕوومان لەهەموو ئەو ڕێکخراوە ئازادیخوازو ئینسان دۆستانەیە کە هەر لە سەرەتای ڕوداوەکەوە نارەزایەتیان دەربریوە یان ئیستە دەیانەویت داکوکی بکەن لە ماف و حورمەتی ئەم خیزانەو دژ بەم کردەوە نائینسانیە راوەستانەتەوە، ڕوومان لە هەموو ڕێکخراوەکانی کۆمەلگای مەدەنی کە نارازین بەم کردەوە نائینسانیە، بۆیە جیگەی خۆیەتی کە کاک لوقمان فەرامۆش نەکەین و داکوکی لە ماف و داواکاریەکانی بکەین و ڕێگە نەدەن لەباتی سزادانی تاوانباران، تاوان لیکراو سزابدریت .
بازدان بەسەر ئەم رووداوە بەدلنیای کاریگەری یەکجار نەرینی لەسەر حالەتە هاوشێوەیەکانی دواتری ئەم کۆمەڵگایە دەبێت و دەرفەت بۆ هەرجۆرە لاقەکردنیک زیاتر دەکاتەوە کە کەس ل□ بەر سزانەدانی ئەزیزان و ئەندامانی تری خیزانەکانیان دەست بۆ هیچ نارەزایەتی دەربرینیک نەبەن و ڕازیبن بەو کردەوە قیزەون و نائینسانیانە!
بۆیە چاوەروانی دەکرێت لە ڕێکخراو دەستەکانی ئێوەی بەریز کە بۆ بەهەدەرنەدانی هەوڵەکانی پێشوومان و بۆ ڕێگەنەدان بەم دەستدریژیە ئاشکرایانە داواکاریەکانی ئەو کەمپینەی کەپیشتر راگەیەنراوە پەسەندبکەن و ناوی ڕێکخراوەکانی خۆتان بەم نامەیەوە ئیزافە بکەن کە دەنێردرێت بۆ حکومەت و لایەنەی بەرپرسەکان، تا لەریگەی گوشارێکی گەورەو سەراسەریەوە، نەک تەنیا باوکی ئەم کچە 8 سالیە کاک لوقمان ئیسماعیل ئازاد بکریت، بەلکو ئەنجامدەرانی تاوانەکەش بە تووندی سزا بدریت!

ریبوار عارف ریکخەری کەمپەینی (حکومەتی هەریم بەرپرسیارە لەهەر جۆرە دەستدریژیەکی جنسی بۆ سەر مندالان و تاوانباران دەبیت بەتووندترین شیوە سزابدرین!)

https://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fehamalat.com%2FAr%2Fsign_petitions.aspx%3Fpid%3D1090%26fbclid%3DIwAR3UOOy2s7_AtkjDAsbjRAy1d-1FOA3YSMdg1qq910XKqH8wCZ3JXaRm9jc&h=AT3TYu5F-pBMgY6V_0f69mBoaIogLgHk1X8mRFZ1LFysbL6l1rgm5V59Fq_Qt-sXndltyUei22LA1upthf0PanM73m8xRHCYC6V-2P4AxSpP8inHU8HDbQNYuELh0pvgMNEIUQ